

פגישת יעקב ויוסף

וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לִפְנֵי אֵל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לִפְנֵי גִשְׁנָה וַיָּבֵאוּ אֶרְצָה גִשְׁן: (בראשית מו פסוק כח).

וַיֵּאסֹר יוֹסֵף מִרְפַּבְתּוֹ וַיַּעַל לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צְרָאָרְיוֹ וַיִּבְדֵּךְ עַל צְרָאָרְיוֹ עוֹד: (שם כט).

וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֵל יוֹסֵף אֲמוֹתָה הִפְעַם אַחֲרַי רְאוֹתִי אֶת פְּנֵיךָ כִּי עוֹדֶךָ חַי: (שם פסוק ל).¹

מדרש תנחומא פרשת ויגש סימן ו – הארי והשור נפגשים

"הַמְשֵׁל וְפָחַד עִמּוֹ עֵשָׂה שְׁלוֹם בְּמִרְמִיּוֹ" (איוב כה ב) – "המשל" – זה מיכאל "ופחד" – זה גבריאל. מיכאל מן המים וגבריאל מן האש. והן עומדין לפני השכינה ואינן מזיקין זה את זה, הוי אומר: "עושה שלום במרומיו". אמר ר' שמעון: כל הרקיע של מים והמלאכים של אש – "ומשרתיו אש לוהט". ואין המים מכביין את האש ולא האש שורף את המים.² יהודה ויוסף זה ארי וזה שור, אתמול מתנגחין זה עם זה³ ועכשיו הוא משלחו אצלו, שנאמר: "ואת יהודה שלח לפניו", הוי: "עושה שלום במרומיו".⁴

מדרש תנחומא (בובר) פרשת ויגש סימן י – יעקב סומך על יהודה

וכל אותן השנים שהיה יוסף חוץ מאביו היה דעתו של יעקב על יהודה. מנין אתה למד? – מבנימין, שאמר יהודה ליוסף: "כי עבדך ערב את הנער" (בראשית מד לב). וכיון שנתן דעתו על בנימין ונתודע יוסף, נמצא יהודה נקי, שנאמר: "וסרה קנאת אפרים וגוי", לכך נאמר: "ואת יהודה שלח לפניו וגוי".⁵

בראשית רבה פרשה נה ח – קלקול השורה מאהבה ומשנאה

"וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו" – אמר ר' שמעון בן יוחאי: אהבה מקלקלת את השורה ושנאה מקלקלת את השורה. אהבה מקלקלת את השורה דכתיב: "וישכם אברהם בבוקר" – ולא היה לו כמה עבדים? ... ושנאה מקלקלת את השורה, שנאמר: "ויקם בלעם בבוקר ויחבוש את אתונו" (במדבר כב) – ולא היה לו כמה עבדים?

¹ טרם מדרש ופרשנות – תמיד כדאי לקרוא את המקרא עצמו בעוצמתו. אפשר לקרוא שלושה פסוקים אלה ברצף וכעניין אחד, ואפשר לעצור קמעא ביניהם ולבחון כל אחד מהם כמיקרו סיפור, כפי שבחרנו להציג. הראשון, ההכנה, יהודה נשלח כחיל חלוץ אל יוסף לפני יעקב וביתו. לשם מה? האם חשב מי ששלח את יהודה, יעקב, על המפגש המקדים שהוא יוצר כאן, יהודה ויוסף שניהם לבד? מה יאמרו ומה יספרו שני האחים התקיפים האלה זה לזה, עד בוא יעקב? האם יעשו חשבון נפש אמתי? השני, מפגש יעקב ויוסף, כולו מספר לכאורה רק את הצד של יוסף, כל המשפט הוא נושא אחד. האם אפשר לקרוא את הפסוק השני (פסוק כט) ביותר מאופן אחד? מי נופל על צווארי מי, מיהו הבוכה? האם התקיים כאן חלום השמש והירח והכוכבים? השלישי, אמירתו המסכמת של יעקב את המפגש עם בן הזקונים האהוב שהוא שלח לראות "את שלום אחיך ושלום הצאן", אמירה המחברת מוות וחיים: "אמותה הפעם ... כי עודך חי" – מה פשרה?

² עד כאן במתיבתא דרקי (בישיבה של שמים), מכאן ואילך, במתיבתא דארעא (בישיבה של הארץ), היוכלו מיכאל וגבריאל של הארץ לדור בכפיפה אחת כמו דוגמתם שבשמים? מי הם מיכאל וגבריאל שבארץ?

³ ברזל ברזל יחד וגוי (משלי כז יז) – ברזל ברזל יחד זה יהודה ויוסף" (בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשה צה). כבר הארכנו במפגש ובעימות הגדול בין יהודה ליוסף, בדברינו [היו דבריו של יהודה נראים לכל צד](#) ובדברינו [ולא יכול יוסף להתאפק](#), שניהם בפרשנותנו, אבל כאן זה מפגש נוסף, בין האב המיוסר לבנו האובד, לאחר הסערה הגדולה.

⁴ מדרש אחר, בראשית רבה צה ג, מתאר את שליחת יהודה כחלוץ לפני המחנה, כדבר פרוזאי וענייני: "ואת יהודה שלח לפניו - ר' חנינא בריה דרבי אחא ורבי חנינא, חד אמר להתקין לו בית דירה, וחד אמר להתקין לו בית ועד שיהא מורה בו דברי תורה ושיהיו השבטים לומדים בו". אך לא כך מדרש תנחומא שלפנינו. מה על המחשבה שיהודה ויוסף יבלו כעת שעות רבות ביחד, בהמתנה למחנה הכבד והאטי של בית יעקב כולם על מקנם, רכושם וטפם? מה בדיוק יאמרו איש לרעהו? האם יוסף בכלל יתראה עם יהודה? הרי הוא מלך ואין שעתו פנויה. אם בכל זאת ייפגשו, האם רק ידונו בסידורים טכניים לקראת הגעתו של אבא יעקב למצרים (מה עם סידור לכל בית יעקב), או שישבו וישחזרו כעת את כל פרטי המאורעות של עשרים ושתיים השנים האחרונות? המדרש לא נותן תשובה לכל השאלות האלה, אך הוא מתייחס לפחות לעצם השליחות הנוספת הזאת ולמפגש הנוסף שיעקב יוצר כאן. עצם ההימצאות יוסף ויהודה, שור וארי, ביחד זמן לא מועט. ומשם במשל לדורות. ברוח דומה, ראו מדרש תנחומא (בובר) פרשת ויגש סימן ט (וכן הוא בראשית רבה צה ג בפרשנותנו): "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף – זה שאומר הכתוב: זאב וטלה ירעו כאחד. זאב זה בנימין ... טלה אלו השבטים ... אריה זה יהודה ... כבקר זה יוסף ... יאכל תבן שנמצאו אוכלים כאחת, שנאמר: וישבו לפניו הבכור כבכורתו (בראשית מג לג), לפיכך ואת יהודה שלח לפניו". ראו דברינו [סעודת יוסף ואחינו](#).

⁵ בשליחת יהודה כחיל חלוץ יש סגירת חשבון של יעקב עם יהודה והבעת אמונו בו ובכך שמכאן ואילך האחים כולם, שני האחים הדומיננטיים בפרט, יחיו בשלום. ויש גם שכר והבעת הוקרה כללית ליהודה, מה שאח"כ יתבטא בברכתו ליהודה: "אתה יודוך אחיך ... מטרף בני עליית". ראו קהלת רבה פרשה ט סימן ג שהבאנו בדברינו [אנכי אערבנו](#) בשבת שעברה, פרשת מקץ: "עיר קטנה - זה מצרים. ואנשים בה מעט - אלו אחי יוסף שנאמר (שם) וירדו אחי יוסף עשרה. ובא אליה מלך גדול וסבב אותה - זה יוסף ... ומצא בה איש מסכן וחכם - זה יהודה. ומילט הוא את העיר בחכמתו – שאמר: אנכי אערבנו. ועוד שאמר ליוסף: ישב נא עבדך תחת הנער. ואדם לא זכר את האיש - אמר הקב"ה: אתם לא זכרתם, אני מזכיר אותך, שנאמר: ואת יהודה שלח לפניו". רמז ששליחת יהודה הייתה מגבוה. ודי לנו במדרשים אלה על הפסוק הראשון.

אהבה מקלקלת את השורה, שנאמר: "ויאסור יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו" - וכי לא היה ליוסף כמה עבדים? ...שנאה מקלקלת את השורה דכתיב: "ויאסור את רכבו" (שמות יד) - ולא היה לו כמה עבדים?⁶

רש"י בראשית פרק מו פסוק כט – מי בוכה, מי מנשק ומי קורא קריאת שמע

"וירא אליו" - יוסף נראה אל אביו. "ויבך על צואריו עוד" - לשון הרבות בכיה ... הַבְּכָה והוסיף בבכי יותר על הרגיל. אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע.⁷

רמב"ן בראשית פרק מו פסוק כט – יוסף נראה ויעקב נפל ובכה

ולא ידעתי טעם ב"וירא אליו", כי בידוע שנתראו כאשר נפל על צוארו. ועוד, כי איננו דרך כבוד שיפול יוסף על צוארי אביו אבל שישתחוה לו או שינשק ידיו... והנכון בעיני כי כבר היו עיני ישראל כבדים קצת מזוקן, וכשבא יוסף במרכבת המשנה ועל פניו המצנפת כדרך מלכי מצרים, לא היה ניכר לאביו וגם אחיו לא הכירוהו.⁸ לפיכך הזכיר הכתוב כי כאשר נתראה אל אביו, שהביט בו והכירו, נפל אביו על צוארו ובכה עליו עוד, כאשר יבכה עליו תמיד עד היום הזה כשלא ראהו. ואחר כך אמר: "אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך": ודבר ידוע הוא מי דמעו מצויה, אם האב הזקן המוצא את בנו חי לאחר הייאוש והאבל, או הבן הבכור המולך.⁹

רד"ק בראשית פרק מו פסוק כט – שניהם בכו

ויפל על צואריו - בגשתו אליו נפל על צוארי אביו ובכה. ופירש עוד: יותר ... כלומר פעם אחר פעם, כי כשהיה בוכה ועמד, היה חוזר עוד לבכות. אבל יעקב לא בכה על צוארי יוסף, אבל בכה באמת, אלא שלא נפל על צוארי יוסף לבכות על צואריו.¹⁰

רש"י בראשית פרק מו פסוק ל – אמות רק פעם אחת

⁶ מדרש זה ראוי להידרש בפרשות הרבה: וירא, בלק, בשלח, פרשתנו ועוד. המדרש יוצר כאן סימטריה זוגית כפולה: אהבה-שנאה – אברהם-בלעם – זוג אחד; ואהבה-שנאה – יוסף-פרעה – זוג שני. וכך הוא מוסיף ומשלים שם: "אמר ר' שמעון בן יוחאי: תבוא הַבְּשָׁה ותעמוד על הַבְּשָׁה. תבוא חבשה שחבש אברהם אבינו לילך ולעשות רצונו של מקום של מי שאמר והיה העולם ... ותעמוד על חבשה שחבש בלעם לילך ולקלל את ישראל. תבוא אַסְרָה שאסר יוסף לקראת אביו ותעמוד על אַסְרָה של פרעה שהיה הולך לרדוף את ישראל". ומה שווה בין כל ארבעת המקרים? קלקול השורה. אפשר לקלקל את השורה לא רק משנאה, אלא גם מאהבה (אהבת יתר?). רשעים כמו פרעה ובלעם יכולים לקלקל את השורה, אך גם צדיקים כמו אברהם ויוסף. הדבר בולט במיוחד בהקשר של יוסף, שם הקלקול מאהבה, להזדרז לראות את אביו, בא מקלקול של שנאה שבה יש לאביו חלק בכך שעשה ליוסף כתונת פסים ומשם התחילה כל הקנאה (ראו דברינו [כתונת הפסים](#) בפרשת וישב).

⁷ לפי רש"י, לפסוק כט: "וַיֵּאָסֶר יוֹסֵף מִרְפָּתוֹ וַיַּעַל לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל אֲבִיו גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צְוָאָרָיו וַיִּבֶךְ עַל צְוָאָרָיו עוֹד", יש נושא אחד לכל אורכו - יוסף. הוא שאוסר את המרכבה, הוא שנראה אל אביו (ראשון), הוא שנופל על צוארו והוא שנותן קולו בבכי הרבה. פסוק כפשוטו. ראו פירוש חזקוני, שבד"כ צועד בעקבות רש"י שבכי זה של יוסף היה המשך בכיו כאשר התודע לאחיו. ומה עושה יעקב? קורא קריאת שמע! האם זו קריאת שמע של חיים: שחרית וערבית פעמיים באהבה, או קריאת שמע של מיתה, כזו של ר' עקיבא בשעת מיתתו (ברכות ס"א ע"ב, תנחומא כי תבא ג?) בכך אנו גולשים לפסוק הבא.

⁸ רמב"ן מחלק את הפסוק. "וירא אליו" הוא יוסף ולא בכדי נכתבו מילים אלה (ראו היכן עוד כתוב "וירא אליו" במקרא: בראשית יח א, כו ב, כז כד, שמות ג ב, שופטים ו יב – כולם קשורים בשכינה). היה כאן תהליך של ראייה, כאשר יוסף בא במלוא בגדי המלכות שלו למפגש עם אביו (מדוע עשה זאת?) ומסיר את המצנפת על מנת להיראות לאביו בפניו. (ראו ההסבר של ספורנו מה משמעות "וירא אליו" - שיצא יוסף מפמליית העבדים הסובבים אותו). האם בתיאור זה בו תחילה לא מזהה יעקב את יוסף, כולל ציון העובדה שעיני יעקב כבדו מזוקן (פרט שזכר במקרא רק באחרית ימיו של יעקב בפרשת ויחי), מבקש רמב"ן להזכיר את מפגש יעקב הצעיר עם יצחק אביו בראשית פרק כז כאשר עיני יצחק כבדו מזוקן ויעקב לבוש בבגדי החמודות של עשו? האם זיהה יעקב את יוסף גם בקולו?

⁹ לאחר המילים "וירא אליו" המכוונים כאמור ליוסף, מתחלף הנושא. מכאן ואילך, אומר רמב"ן, מדובר ביעקב. לאחר שיוסף מסיר את מצנפת המלכים המכסה את פניו (על מנת שאביו יזהה אותו), יעקב נופל על צוארו של יוסף הצעיר והחזק יותר (קשה קצת להבין כיצד, בפרט עם הפועל נפ"ל) והוא שמעצים בבכי. אב שפול וְאָבֵל בוכה על הבן האבוד יותר משהבן האבוד בוכה על האב שאיבד (על אחיו בנימין בכה יוסף!). ראו פירוש רש"ר (הירש) שאומר בדיוק הפוך ומתאים לשיטת רש"י לעיל: "יוסף בכה, יעקב לא בכה. יוסף בכה עוד, יעקב כבר כילה לבכות". יעקב כבר מעבר לבכי, הוא בקריאת שמע. ושוב אנו "גונבים" מהפסוק הבא.

¹⁰ הפסוק הוא כרש"י שכולו מדבר ביוסף, הוא זה שבכה עוד ועוד, פעם כשהיה עומד ופעם כשנפל על צוארי אביו. אבל לא סביר שהיה כאן בכי חד-צדדי, של יוסף כשיטת רש"י או של יעקב כשיטת רמב"ן. שניהם בכו, אומר רד"ק ומפסיר בסוף דבריו: "ויש דרש כי יעקב היה קורא שמע באותו שעה לפיכך לא בכה יעקב על צואריו". ואנו נוסיף שלא רק הבכי היה הדדי אלא מן הסתם גם הנפילה על הצוואר. כאשר אדם נופל על צווארו של מישהו, בהכרח נוגעים הצווארים זה בזה.

"אמותה הפעם" - פשוטו כתרנומו.¹¹ ומדרשו: סבור הייתי למות שתי מיתות בעולם הזה ובעולם הבא, שנסתלקה שכינה ממני, והייתי אומר שיתבעני הקב"ה מיתתך. עכשיו שעודך חי, לא אמות אלא פעם אחת.¹²

פירוש כלי יקר על הפסוק – צופה שנות השלוה במצרים

"אמותה הפעם" - לפי שקודם זה היו חייו חיי צער והיה חשוב כמת בחייו ... אבל עכשיו שנאמר: "ותחי רוח יעקב אביהם" שנעשה איש חי, מעתה יהיה מעותד אל המיתה רק פעם אחת ... כי ע"י חיי השלוה שהיה לו באותן י"ז שנים, היה דומה למפרע כאילו היה כל קמ"ז שנים חיים נעימים הקרויין חיים באמת.¹³

פירוש ספורנו על הפסוק – יהי רצון שאמות בזאת התשועה

מצרות אחרות נושעתי ואחר התשועה מהם אפפו עלי רעות. עתה, בזאת הפעם שנושעתי מצרתך, אחרי ראותי את פניך, יהי רצון שאמות בזאת התשועה ולא יוסיף עצב עמה.¹⁴

מדרש תנחומא פרשת ויחי סימן ד – יעקב תבע מיתה

... ואף אברהם תבע מיתה בפיו, שנאמר: "ואנכי הולך עירי" (בראשית טו), לכך אמר לו הקב"ה: "ואתה תבוא אל אבותיך בשלום" (שם). יצחק תבע מיתה בפיו, שנאמר: "ואברכך לפני ה' לפני מותי" (בראשית כז), לכך כתיב: "ויגוע יצחק וימת" (בראשית לה). יעקב תבע מיתה, שנאמר: "אמותה הפעם" (בראשית מו), אמר לו הקב"ה: אתה אמרת אמותה הפעם - תשב י"ז שנה. וחלה ונאסף.¹⁵

¹¹ רש"י מתכוון, כמובן, לתרגום אונקלוס, אשר מדגיש את המילה: אילו. "אילו הייתי מת ברגע זה, מנוחם אני, אחרי שראיתי פניך" (תרגמו את התרגום). לא שיעקב מוכן או רוצה למות ברגע זה, אלא שאילו מת ברגע זה, היה יוצא מהעולם מפויס ומנוחם. בל נשכח את דברי יעקב כאשר האחים חוזרים ומבשרים לו שיוסף חי והוא מושל בכל ארץ מצרים: "רב עוד יוסף בני חי, אלה ואראנו בטרם אמות" (בראשית מה כח, השווה עם דברי יצחק בראשית כז ד: "בטרם אמות"). ואולי ניתן להבין את "אמותה הפעם" גם כך: מכאן ואילך, אם לא יקרו לי צרות חדשות, אקבל כל מיתה ברוגע ושלווה שהרי זכיתי לראות פניך. ראיתי שמיטתי שלימה (ראו ויקרא רבה לו ה למה סדר האבות בפסוק "וזכרתי את בריתי" שבסוף התוכחה של פרשת בחוקותי, הוא "אחורנית" מיעקב לאברהם), ועכשיו גם מיתתי, בכל רגע שתבוא, תהיה שלימה. בדרך זו, שרש"י מביאה כבדרך אגב, תוך הפניה לתרגום אונקלוס, הלכו רבים וטובים. ראו פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית פרק מו ל: "ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם. כלומר אם אפילו אני מת, הפעם הזאת איני חושש". וכן פירש רד"ק: "איני חושש אם אמותה הפעם הזאת, אחרי ראותי את פניך". אבל רש"י מסיים במילים: "עכשיו שעודך חי, לא אמות אלא פעם אחת", היינו הופך את המילה "הפעם" ל: פעם אחרת, כומאר: עכשיו שראיך חי גם אני חי – המיתה תגיעה בשעתה ובאופן טבעי בפעם אחרת (הראויה).

¹² וכן פירש אור החיים: "להיות שאמר כי ארד אל בני אבל שאולה, עתה אמר: לא אראה השחת". פירושים אלה של רש"י ואור החיים מבוססים על מדרש תנחומא ט (בובר י) בפרשתנו: "כי ארד אל בני אבל שאולה ... שמא אני מת במיתת הרשעים בעולם הזה ולעולם הבא ... שהבטיחני הקב"ה שיהא נותן לי שנים עשר שבטים, והרי מת אחד מהם, שמא לא זכיתי בהם ואני מת בשני עולמות? ... ומה ראה לומר אמותה הפעם? אלא אמר: כשבאו ואמרו לי מת יוסף, אמרתי אני מת בשני עולמות. עכשיו שראיתי שאתה חי, אני מבושר שאיני מת, אלא פעם אחת - אמותה הפעם". חיי שעה, העולם הזה, יכלו יום אחד. אבל חיי נצח, עולם הבא, שגם אותם חשש יעקב שהפסיד, כעת הוא מובטח שיהיו לו. יום אחד, אומר יעקב, הרי אמות (לא כעת) וזו תהיה מיתה מהעולם החומרי הזה שמעט ורעים היו בו שנותי (בראשית מז ט), אבל לא אמות מהעולם הבא, מחיי הנצח. אל תקרי אמותה הפעם, אלא אמותה פעם. פעם אחת ולא פעמיים. ראו גם מבחן האבנים והאלומות שעשה יעקב באבלו על יוסף, ממנו שאב את התקווה שיוסף עדיין חי ומיאן לקבל עליו תנחומים, בדברינו [וימאן להתנחם](#) בפרשת וישב. ועדיין, יש להבין את דברי רש"י: "שיתבעני הקב"ה מיתתך". האם יעקב שיש לו אחריות על מה שאירע ליוסף - על ששלח אותו להיכן ששלח?

¹³ ברמת הפשט, נראה שכלי יקר מצטרף לדעות שראינו בשתי ההערות הקודמות: מעתה, אחיה מתועד אל המיתה רק פעם אחת. וזו, כאשר תגיע - תגיע. בינתיים: "לא אמות כי אחיה ואספר מעשי י"ה" (תהלים קיח יז) ואחיה את הזמן שנותר לי עם יוסף בני ומשפחתי השלימה והמאוחדת מחדש באושר ובשלווה. הגם שבעומדו לפני פרעה, בהמשך הפרשה, הוא עתיד לומר: "מעט ורעים היו ימי שני חיי", ראו [דברינו בנושא זה](#) בפרשת זו. אבל עפ"י פירוש זה של כלי יקר, כל זה היה בעבר. עכשיו, במצרים, נכוננו לי 17 שנים מאושרות. כל כך מאושרות, עד שיקרינו לאחור על כל 147 שנותי הקשות. ראו הסימטריה של 17 שנים בתחילת פרשת וישב (יוסף בן שבע עשרה שנה, ביקש יעקב לישב בשלוה בארץ) ושבוע עשרה השנים המאושרות החותמות את חייו של יעקב במצרים. ראו המדרשים על שנות הטובה שהיו ליעקב במצרים, כגון פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית מז כח: " ... טוב היה לאבינו יעקב, אלו שבע עשרה שנה במצרים ... שחיה אותם בנחת ... אין שטן ואין פגע רע וכו' " – מובא בדברינו [ויחי יהודה בציפורי שבע עשרה שנה](#) בפרשת ויחי. פירוש זה של כלי יקר הופך את האמירה: אמותה הפעם, על ראשה.

¹⁴ ראו מדרש שכל טוב (בובר) בראשית מו ל: "ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם. הזאת ואיני חושש. ואע"פ שאיני מגיע לימי שני חיי אבות: אחרי ראותי את פניך כי עודך חי. שעכשיו אני מובטח שחלקי שלם לעולם הבא". אין "אם" כמו הדעות שהבאנו בהערה 11 לעיל ואין שום מחשבות על מה שעתידי כעת לקרות. אין שום ערובה מה יקרה מחר, כעת יש תשועה. עפ"י פירוש ספורנו, יעקב מביע בפירוש את המשאלה למות. לא רק "אינני חושש למות ברגע זה", אלא גם: "יהיה רצון שאמות ברגע זה". בתשועה ובשעה זו – משחק מילים בדר. ורש"ר (הירש) מפרש: "הוא הגיע לפסגת האושר ומן הנמנע שיהיה מאושר יותר. בפסגה זו של האושר יבקש לסיים את חייו".

¹⁵ אנחנו גולשים לפרשת ויחי הבאה עלינו לטובה. עניין זה של תביעת האבות, צדיקים וסתם אדם, למות היא נושא נכבד שבחלקו כבר דנו בו בדברינו [ואברהם זקן בא בימים](#) בפרשת ויחי שרה וכן [ויחי וימות](#) בפרשת ויחי והוספנו והרחבנו בעקבות הסיפור על הזקנה שבקשה למות (ילקוט שמעוני פרשת עקב רמז תתעא). בדברינו [מעשה בזקנה אחת](#), בדפים המיוחדים. ראו שם בפרט תביעתו של משה למות בעקבות קנאתו ליהושע (דברים רבה ליברמן, פרשת וילך). כאן נראה שבקשת יעקב "אמותה הפעם" נענית בתשובת חיים של הקב"ה: תשב י"ז שנה ותחיה. מעין פשרה וסינרגיה של מגוון הדעות שראינו לעיל.

בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשה צה – מהמקרא למעשי חכמים¹⁶

"ויואמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם" - חנניה בן חכינאי ור' שמעון בן יוחאי הלכו ללמוד תורה אצל ר' עקיבה בבני ברק. ועשו שם שלוש עשרה שנה. ר' שמעון בן יוחאי היה משלח כתבים לביתו והיה יודע מה בביתו. חנניה בן חכינאי לא היה משלח כתבים לביתו ולא היה יודע מה בביתו. שלחה אשתו (של ר' חנניה) ואמרה לו: בתך בגרה, בוא והשיאָהּ. צפה ר' עקיבה ברוח הקודש ואמר להם: כל מי שיש לו בת בוגרת ילך וישיאה.¹⁷ ידע (חנניה) מה הוא שומע, עמד, נטל רשות והלך. הלך, בְּקֶשֶׁה בתוך הבית וּמְצָאָה שְׁפָנְתָה לזווית אחרת.¹⁸ מה עשה? הלך וישב לו על מְלִיָּה של נשים.¹⁹ שמע קול התינוקות אומרות: בת חכינאי, בת חכינאי, מלאי כדך ועלי לך.²⁰ הייתה מהלכת והוא מהלך אחריה עד שנכנסה לתוך ביתו.²¹ נכנס אחריה פתאם. לא הספיקה אשתו לראותו עד שיצאתה נשמתה. ויש אומרים שחזרה (נשמתה).²²

אמר ר' שמעון בן יוחאי: שלושה דברין הקב"ה שונאן ואני איני אוהבן...²³ ויש אומרים: אף הנכנס לביתו פתאם, קל וחומר לביתו של חברו. ר' יוחנן כאשר היה עולה לביתו של ר' חנניה היה מכעכע,²⁴ שכן ישראל אומר ליוסף: "אמותה הפעם" - ראוי הייתי למות באותה הפעם, אילולי ששלחת ואמרת לי כי עודך חי.²⁵

שבת שלום**מחלקי המים**

מים אחרונים: ראו בראשית רבה צו ה, פרשת ויחי הבעל"ט, שכאשר יעקב מבקש מיוסף לטרוח ולעלות לקבור אותו במערכת המכפלה, ארץ ישראל, הוא מונה את אמירתו "אמותה הפעם" כחוב של יוסף אליו: "אל נא תקברני במצרים - בשבילך ירדתי למצרים, בשבילך אמרתי אמותה הפעם". מה פירוש ענין זה?

העמק דבר בראשית פרק מו פסוק כט²⁶

"וירא אליו". כבר עמד על זה הרמב"ן ראה זו מה היא. וכן לשון המקרא "ויבך על צואריו עוד" צריך ביאור. ועיקר משמעות הכתוב שרק יוסף בכה ולא יעקב הוא פלא.²⁷ ורש"י כתב בשם מדרש חז"ל שיעקב קרא אז

¹⁶ נסיים ב"סיפור נאה". מדרש זה מופיע גם בויקרא רבה כא ח שם מתחיל המדרש במילה הפותחת: דְלָמָא, שפירושה דרמה. הנוסח בעברית שהבאנו כאן מעובד עפ"י התרגום לויקרא רבה שם כפי שתורגם ע"י א. א. הלוי.

¹⁷ ר' עקיבא כאילו לא יודע כלום ופונה לשני תלמידיו על מנת לא להביך את ר' חנניה. הוא רואה שהוא לא פונה אליו לבקש רשות ללכת לביתו ומקל עליו. האם ידע ר' עקיבא כל העת שחנניה תלמידו אינו יוצר קשר עם ביתו ואילו שמעון בן יוחאי כן?

¹⁸ ר' חנניה מגיע לביתו (למה שהיה ביתו) ומגלה שאשתו עברה בינתיים דירה והוא אפילו לא יודע היכן היא גרה. את שני המשפטים האחרונים שחסרים במדרש בראשית רבה העתקנו מהנוסח של ויקרא רבה בגלל חיוניותם הברורה. ואחרי כל ההעתיקות וההשבחות מהנוסח של ויקרא רבה, אנחנו נצמדים עדיין למקור של בראשית רבה בגלל ההקשר לפרשת השבוע ולענייננו.

¹⁹ מליה של נשים – מליתא או מלויתהון דנשיא (בארמית) הוא מקום שהנשים הולכות לשאוב בו מים ולמלא את הכדים. ראו שיר השירים ח יב: "יושבות על מְלִאָת". לשם הלך ר' חנניה שהיה ספון בבית המדרש, שכל אותם שנים נשה את אשתו ולא התעניין בביתו (אשתו של אדם היא ביתו) ולא בבתו.

²⁰ עדיין הבת נקראת על שמו.

²¹ הולך אחרי בתו למצוא את ביתו. ונראה שגם לא התוודע לה בדרך – היא הבת הבוגרת שבגין הצורך להשיאה חזר ר' חנניה לב. מה צריכה לחשוב נערה צעירה כאשר אדם מבוגר צועד בעקבותיה?

²² לסיפור זה ודומים לו הקדשנו את הדף הנשים הממתינות בדפים המיוחדים. כאן נמשיך לקטע שהוא מענייני הפרשה.

²³ להלן הקטע שהשמטנו לטובת אלה שחשוב להם המדרש בשלמותו: "ואילו הן: האוחז באמתו ומשתין, והמשמש מיטתו ערום, והאומר דברים שבינו לבין אשתו בפרהסיא". מה שחשוב לענייננו הוא דווקא הדבר הרביעי: הנכנס לביתו פתאם.

²⁴ ובנוסח אחר: מבעבע, היינו היה עושה קול או תנועה כלשהם.

²⁵ פגישתו של יוסף עם אביו משולה לפגישת אשתו של ר' חנניה עם בעלה שמרוב התרגשות (ושמחה?) יצאה נשמתה. מתבקשת גם ההשוואה עם יוסף שכל אותם שנים לא שלח כתבים אל אביו (ראו קושיית רמב"ן בראשית מב ט: "איך לא שלח כתב אחד לאביו להודיעו ולנחמו", בדברינו מדוע לא שלח יוסף לאביו כל אותם שנים, בפרשה זו). יוסף אמנם שלח את האחים להודיע לאביו, בעוד שר' חנניה שהלך אחרי בתו (שבגין הצורך להשיאה חזר לביתו) ולא חשב למצוא דרך להודיע לה שהוא בא וכאמור גם לא ניצל את הדרך מהמעין לבית ליצור קשר עם בתו. אבל הפירוד לכל כך הרבה שנים, וכן "ויפג לבו" של יעקב ו"אמותה הפעם", יוצרים קשר בין סיפור זה ובין פגישת יעקב ויוסף בפרשתנו – שאמנם הסתיימה טוב יותר מפגישת ר' חנניה ואשתו. יעקב ויוסף מתאחדים לשבע עשרה שנים של חיים בטוב ור' חנניה נשאר, כך נראה לשער, לחיות עם בתו שהתייתמה מאמה (גם יוסף התייתם מאמו) וכעת ישיאה ללא אָמָה. סיפור זה נמצא כאמור גם במדרש ויקרא רבה כא ח, שם הוא מתקשר לפסוק: "ונשמע קולו בבואו אל הקודש לפני ה'" בפרשת אחרי מות, עבודת כהן הגדול ביום הכיפורים. אסוציאציה עם מי שנכנס אל הקודש (ביתו) בלי להשמיע קול מבשר ואומר. ואולי כל זה קשור גם לפסוק "וכפר בעדו ובעד ביתו".

²⁶ לאחר "סגירת הגיליון" מצאנו פירוש זה של העמק דבר (הנצי"ב) אשר מחזיר אותנו לפסוק כט לעיל: "... וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צַנְאָיו

²⁷ ואכן פירוש רד"ק שהבאנו לעיל אומר ששניהם בכו.

קריאת שמע, גם זה צריך ביאור ... אבל כל זה ניתן ללמדנו על דרשת תרגום יונתן ...²⁸ וכך הענין, שיוסף תקע עצמו לדבר החלום שעתיד השמש להשתחוות לו, והוא אביו. והרבה להשתדל על זה עד כה ולא עלה בידו²⁹ ... על כן עלה בדעתו שיבוא לקראתו בבגדי מלוכה ... והיה סבור יוסף שיעקב יכירנו מכל מקום וישתחוה לו מפני כבוד המלוכה.³⁰ או אפילו אם לא יכיר אותו ויהי סבור שהוא פרעה וישתחוה לו, יהא בזה האופן מתקיים החלום.³¹ אבל באמת, לא הכירו יעקב מתחילה, וכסבור שהוא פרעה והשתחוה לו. שהרי כבר נודע לו שפרעה גזר שיבואו לשם ויהיו משועבדים אליו.³² ואח"כ הראה עצמו יוסף לאביו, והיה לאביו תרעומת בלבו עליו. כי אף על גב שיעקב שמר דבר החלום ולא התקנא בו, מ"מ לא באופן שיוסף עצמו יהא גורם לדבר להשפיל את אביו לפניו. על כן מה עשה להסיח דעתו כרגע? קרא קריאת שמע בדביקות ואהבת ה' שיש בזה כח להסיח דעת מכל דברי עולם הזה. והנה יוסף השכיל שְׁשָׁגָה בזה, וכי גם החלום לא נתקיים בזה אחר שאביו כסבור שהוא פרעה ... וא"כ נתחלל כבוד אביו בחנם, וגרם לו צער, ע"כ בכה יוסף עוד, על שהשתחוה אביו לו.³³

²⁸ הנצי"ב מצטט שם את תרגום יונתן במקור. להלן התרגום חזרה לעברית: "ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו לגושן ולפני שנתוודע, אביו השתחוה לו, ונתחייב להיות שנותיו קטועות, ותהא ויראה לו וירכון על פרקי צווארו. ויבכה על צווארו שוב על שהשתחוה לו".

²⁹ כשיטות הפרשנים שהתנכרות יוסף לאחיו וממילא גם אי יצירת הקשר עם יעקב אביו אחרי שעלה לשלטון, היו בשל הרצון/הצורך לקיים את החלומות. הפתרון לפרשת יוסף ואחיו יכול לבוא רק עם הגשמת החלומות.

³⁰ כאן נראה שהנצי"ב מתיחס בעיקר לפירוש רמב"ן לעיל שיוסף הקפיד לבוא למפגש עם אביו בבגדי מלכות כולל "המצנפת כדרך מלכי מצרים". ועל כך בדיוק מתרעם הנצי"ב.

³¹ חלום השמש והירח והכוכבים. חלום האלומות כבר התקיים.

³² הרעיון שיעקב חשב שפרעה בא לקראתו נשמע קצת מופרך, ראו בראשית מז ז איך יוסף מביא את יעקב לפני פרעה: "וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמֵדְהוּ לִפְנֵי פְרֹעֹה וַיִּבְרָךְ יַעֲקֹב אֶת פְּרֹעֹה". אבל נמשיך עם התיזה שהנצי"ב מצייע.

³³ יוסף רצה שחלומותיו יתגשמו! רעיון זה כבר מצוי בפירוש רמב"ן לבראשית מט ב בתשובה לשאלתו הידועה: מדוע לא שלח יוסף ליעקב מסר שהוא חי כל אותן השנים? פרשנים רבים תומכים ברעיון זה. ראו בדברינו [מדוע לא שלח יוסף לאביו](#) בפרשה זו. לצורך זה היה מוכן יוסף להערים על אביו שכאלו הוא פרעה ובכך יתקיים החלום. קריאת שמע של יעקב הייתה מעין קריאת מחאה ואי נחת מהתרגיל שיוסף ניסה לכאורה לעשות, כשגילה שאין זה פרעה ושיוסף התחכם כאן. ובכיו של יוסף עוד ועוד היה על הצעור שגרם לאביו ועל כך שגרם לו בהתחכמות להשתחוות לפניו. ואולי בכו בסוף שניהם על שהגיעו לאן שהגיעו וגם יעקב בכה על חלקו בפרשה, על שכך אירע לו עם בניו אחרי המריבה הגדולה שלו עם אביו. ראו דברינו [הסיפור שלא סופר](#) בפרשה זו.